

ברכות כא

משה שווערד

א. בענין: ברכת התורה / ועל מה אבדה הארץ

1. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף פה/א

אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ דבר זה אמרו חכמים ולא פירשוהו אמרו נביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו שנאמר ויאמר ה' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניהם אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה

2. לבוש אורח חיים סימן מז סעיף ו

כי האחת היא ברכת המצוה ולכך מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק וכו', והאחת היא ברכת הנהנין כי הלימוד הוא הנאה כמו שכתב רבינו, וכמו שמברכין שתי ברכות על המצה של מצוה אפילו אין לו רק כזית, לפי שהנאת הגוף שיש בו מצות עשה מברכין ברכת המצוה וברכת הנהנין, וכן באכילת הפסח ושאר קרבנות וכו'. ...אלא נ"ל דסבירא להו לחז"ל שאין הנאת מצוה זו דומה לשאר מצות שנהנין מהן כגון מצה ופסח ושאר זבחים, דהתם ההנאה והמצוה שני עניינים הם, ההנאה היא מה שנהנה גופו מזאת האכילה אפילו לא היה בה מצוה כמו שנהנה משאר לחם ובשר, והמצוה היא מה שאוכל מצה ולא חמץ ושאוכלו לשם מצה וכן בקרבן, אבל הכא המצוה וההנאה חדא מילתא היא, שמצות הלימוד הוא שידע מה שילמד כדכתיב [דברים לא, יג] ולמדו ליראה את ה' וגו', וההנאה הוא ג"כ שידע מה שלמד והרי הכל ענין אחד הוא, לכך לא תקנו עליה בשום פעם רק ברכה אחת ברכת המצוה והיא היא ברכת הנהנין, מה שאין כן בהנאת שאר מצות, נ"ל דו"ק...

3. משנה מסכת אבות פרק ד

(ה) רבי ישמעאל אומר... כל הנהנה מדברי תורה, נוטל חייו מן העולם:

4. הקדמה לספר אגלי טל

ומידי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תורה"ק ואמרו כי הלומד ומחדש חדושים ושמה ומתענג בלימודו אין זה לימוד התורה כ"כ לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה. אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם. ואדרבא כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה להיות שיש ושמה ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו. ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה. [ועיין פירש"י סנהדרין נ"ח. ד"ה ודבק]. ובזוה"ק דבין יצה"ט ובין יצה"ר אין מתגדלין אלא מתוך שמחה. יצה"ט מתגדל מתוך שמחה של תורה.

5. רבי אברהם מן ההר (נדרים מ"ח)

אבל במצות לימוד, שהוא ענין ציור הלב וידעית האמת, ועיקר הצווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע לשמה לבבו ושכלו, כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב, הילכך לא שייך בת"ת מצוות לאו ליהנות נתנו, שעיקר מצותו הוא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בלימודו.

6. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כא/א

אמר רב יהודה מנין לברכת המזון לאחריה מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת מנין לברכת התורה לפנייה מן התורה שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלקינו ...

7. בניהו ברכות כא:

מנין לבהמ"ז לאחריה מן התורה. צריך להבין למה באכילה אמרה תורה ברכה לאחריה, ובתורה אמרה תורה ברכה לפניו. ונ"ל בס"ד רמזה בזה לימוד מוסר גדול לאדם שבעסק התורה לא יעשה גמר וסוף, לכך לא אמרה לברך לאחר הלימוד שלה, אלא רק בתחלת הלימוד, אבל באכילה יעשה לו גמר וסוף שימשוך עצמו ממנה, אע"פ שלא שבע כראוי, לכך תקנה לו הברכה בגמר ואחרית אכילתו. אי נמי ללמד לאדם שבעסק התורה כל מה שילמוד יהיה בעיניו התחלה, אבל כשיאכל משהתחיל לאכול יהיה נחשב אצלו כאלו אכל כל מה שראוי לאכול, ויתן דעתו על סלוק וגמר אכילתו שלפניו:

8. משך חכמה על דברים פרק ח פסוק י

... אך באמת אין הברכה על זה בלבד, רק הוא ענין ומכוון אחר, שכשאוכל ושבע אז הוא עלול לבעט, וכמוש"א אכלת שבעת כו' שכחת שם ד' אלקיך, מלי כריסי זני בישי (ברכות ל"ב), לכן צוה השי"ת שכשיאכל וישבע יזכיר שם אלו' בתודה ויברכנהו ויזכור כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל ומידו לוקח האוכל למלאות נפשו כי ירעב, וזה שאמר בסמוך השמר לך פן תשכח כו' פן תאכל ושבעת כו' ורם לבכך ושכחת וזכרת כו' כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, הראה לנו טעם הברכה, שלא יקשיח לבבו מדרכי השי"ת ועדותיו, וזה יתכן דוקא כשהוא שבע, לא כשהוא רעב, אכן בדברי תורה מעיקרא כי עביד אדעתא דנפשיה עביד, שלומד לעשות רב לקנות חכמה, ואם לא יזכיר השי"ת כי התורה היא חיינו ואורך ימינו, ובה חנן את נפש הישראל באצילות חכמתו יתברך, יתגאה ויעשנה קרדום להתעטר בה, ויוכל היות סם מות למשמאילים בה, וכמו שאמרו ע"ז (תענית ז) יערף כמטר לקחי, שד"ת ממיתין אותן, לכן צוה השי"ת כי שם ד' אקרא הבו גודל לא-לקינו, ובזה יבוא לקיום התורה לשמה וללמוד אותה לשם יוצרה, ומכשירתו ונהנין ממנו כו' (אבות רפ"ו), וכמו שאמרו (בנדרים דף פ"א) שלא ברכו בתורה תחילה, ועיין ר"ן שם אבל כשלמד אז אינו צריך ברכה, כי מוצאה מצא חיים (משלי ח, לה), ודעסיק בה אצולי מצלא דלא ליתי לידי חטא וכמו"ש פ"ג דסוטה (כ"א) עיי"ש, והתורה שמו של הקב"ה (זוהר יתרו פז סע"א) והדבק בה דבוק בשמו יתברך, כי מעון השי"ת היא התורה וכמוש"א (ויקרא רבה ספ"י) צמצמן בין שני בדי ארון, להראות שנפש כל ב"י כלול בתוה"ק ועליהם כולם כאחד כשהן מחוברין עם העדות שורה עליהם שכינתו ומופעת עליהן באורה.

9. ספר תפארת ישראל - הקדמה

ואל יקשה לך למה לא היו מברכין בתורה תחלה, שאין פירוש הברכה הדבור בפה בלבד, דודאי הדבור בפה היו מברכים, אבל הכוונה על הברכה בעצמה היא האהבה הגמורה והדבקות אל השם יתברך, לאהוב השם יתברך במה שנתן תורה, וזהו ענין הברכה... ולא היה להם האהבה הגמורה אל השם יתברך במה שנתן התורה לישראל, ובפרט על הטובה הגדולה שהיא התורה שהיא טובה על הכל, שיש לברך הש"י ויתעלה שמו על זה בכל לבו וכפי הטובה העליונה לא היו מברכים בכל לבם.

10. רש"י בבא מציעא דף פה/ב

שלא ברכו בתורה תחילה - כשהיו עוסקין בתורה לא היו מברכין לפניו, קרא יתירא דאשר נתתי לפניו קא דרש ברכת אשר (נתן לנו תורת אמת) שהיא לפניו של דברי תורה, וכיון דלא מברכי גליא דעתייהו שאינה מתנה חשובה להם:

11. תלמוד בבלי מסכת נדרים דף פא/א

הזהרו בבני עניים שמהן תצא תורה שנאמר יזל מים מדליו שמהן תצא תורה ומפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן... רבינא אומר שאין מברכין בתורה תחלה דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו דכתיב ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו' היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה

12. ר"ן נדרים דף פא/א

דבר זה נשאל לחכמים וכו' ולא פרשוהו - מדכתי' ויאמר ה' על עזבם את תורתי מכלל דליכא דידע להדורי טעמא אלא קודשא בריך הוא בלחוד ומצאתי במגילת סתרים של ה"ר יונה ז"ל דקרא הכי דייק דעל שלא ברכו בתורה תחילה אבדה הארץ דאם איתא על עזבם את תורתי כפשטא משמע שעזבו את התורה ולא היו עוסקין בה כשנשאל לחכמים ולנביאים למה לא פרשוהו והלא דבר גלוי היה וקל לפרש אלא ודאי עוסקין היו בתורה תמיד ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה אבדה הארץ עד שפרשו הקב"ה בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכין בתורה תחלה כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עליה שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה והיינו לא הלכו בה כלומר בכונתה ולשמה אלו דברי הרב החסיד ז"ל והם נאים ראויין למי שאמרם:

13. ספר טורי זהב על או"ח - סימן מז

(א) ברכת התורה צריך לזוהר וכו'. ... והנה ב' השאלות היו. הא' על מה אבדה הארץ ר"ל דוקא ארץ הזאת עכשיו והלא כבר עברו על ג"ע ש"ד וע"א ומה נשתנו עכשיו... והיינו על שהקשה למה לא נחרבה קודם לפי שהתורה היתה מגנת עליהם כדאיתא בסוטה תורה מגנת ומצלת מן החטא אבל אחר שעזבו את תורתן אז נפקדו על מה שכבר לא שמעו בקולי בעבירה ג"ע ש"ד וע"א שעשו וז"ש על עזבם את תורתי ולא שמעו בקולי ועל השנית דהיינו סילוק התורה לפי שלא הלכו בה שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה דהיינו שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה כמ"ש על בחקותי תלכו ע"מ שתהיו עמלים בתורה משא"כ באותם שלומדים ד"ת מתוך עונג ואינם יגיעים בה אין התורה מתקיימת אצלם ע"כ אמר ולא הלכו בה ר"ל שלא עסקו בהלכות התורה דרך משא ומתן של פלפול המתייחס להליכה כמ"ש וזהו שלא ברכו בתורה תחלה כי הברכה היא לעסוק בד"ת דרך טורה דוקא

14. תורת חיים מסכת בבא מציעא דף פה עמוד ב

ונראה לפי שהתורה מצלת את האדם מן החטא כמו שאמר בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין מיהו דוקא כשעוסק בה לשמה ... אלא שלא עסקו בה רק לשם יוהרא ולקינטור ותורה כי האי אינה מצלת מן החטא ...

וקאמר דבר זה שאלו לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו לפי שאין החכם ולא הנביא יודעים מה בלבו של אדם מבודים היו שעסקו בה לשמה ולא ידעו שלשם קינטור נתכוונו אבל הוא יתברך בוחן לבבות ידע כוונתם הרעה והיינו דקאמר ויאמר ה' על עזבם את תורתי ולא הלכו בה ואמר רב שלא ברכו בתורה תחילה דכיון שלא ברכו תחילה גליא דעתייהו שלא עסקו בה מפני חשיבותה והנאתה אלא לשם יוהרא וקנטור דכל העושה דבר ונהנה בו מברך תחילה לשמו יתברך שזיכהו לכך וכדאיתא בפרק שלשה שאכלו ברכת התורה מניין אמר רבי ישמעאל קל וחומר על חיי שעה מברך על חיי העולם לא כל שכן ואינהו כיון שלא היה להן הנאה מגוף עסק התורה לכך לא ברכו עליה.

ועוד נראה לפי שכשמברכין על התורה צריך האדם לבקש רחמים בברכתו עליו ועל כל ישראל כדי שנזכה כולנו ללמוד וללמד להבין ולהשכיל שכן הוא נוסח הברכה הערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפנינו ובפיות כל עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך ואינהו כיון שנתכוונו להתייהר ולקנטר חביריהם בהלכות לא רצו לברך ברכה זו כדי שלא יבקשו רחמים על חביריהם להיות גדולים בתורה דאדרבא כוונתם היתה לקפחם ולנצחם ולהכי לא היתה התורה מצלת אותן מן החטא.

15. מצודות דוד על ירמיה פרק ט

(יא) ויבן את זאת - האמור למטה על מה אבדה וכו'. ... ר"ל מהו הדבר העיקרי בדבר החורבן ...
(יב) ויאמר ה' - המקום בעצמו אמר שהעיקר הוא על אשר עזבו את תורתי וכו' ר"ל שלא למדו את התורה ולכן לא שמעו בקולי בכל הדברים ולא הלכו בדרך התורה לקיים מצוותיה כי אם עסקו בתורה

היה המאור שבה מחזיר אותם למוטב אבל בעבור שלא עסקו בה באו לכל אלה הפשעים ואבדה הארץ בעונם:

16. מנחת אשר שיחות עה"ת פ' האזינו

והנה מצינו בספר דגל מחנה אפרים (פרשת בשלח) שהביא בשם מורו וזקיני הבעש"ט שלא ברכו ברכת "והערב נא" וכתב שהוא דבר פלא.

ואכן דבר פלא הוא לכאורה, דהלא ברכת אשר בחר בנו "מעולה שבברכות" היא כמבואר בברכות (י"א ע"ב), וברכת אשר קדשנו ברכת המצוה היא, אך ברכת והערב נא אינה אלא ברכה הסמוכה לחברתה ואינה ברכה גמורה, וקשה להבין איפוא למה אבדה הארץ דוקא בביטולה של ברכה זו.

והנראה בביאור הדברים בהקדם התבוננות במה שתמהו גדולי הדורות בעצם דברי חז"ל בנדריים שם. הלא בימא (ט' ע"ב) אמרו דבית ראשון חרב בעון ג' עבירות חמורות שבתורה, שפיכת דמים גילוי עריות ועבודה זרה, ומה זה שאמרו שסיבת החורבן היתה על שלא ברכו בתורה תחילה. ועוד נתקשו במאמרם, וכי משום ביטול מצות עשה חרב הבית וגלו ישראל מעל אדמתם, ומה גם שיש אומרים שאין ברכת התורה אלא מצוה דרבנן ולא מצוה דאורייתא ותגדל התימה דמשום ביטול מצוה דרבנן חרב הבית. ועוד בה שלישיה, איך יתכן שחכמים ונביאים ומלאכי השרת (לפי גירסת הב"ח שם) לא ידעו על פשע העם וחטאתו.

אלא נראה בזה דודאי ידעו הם והכירו שבני ישראל כנשילו בג' עבירות חמורות שבתורה ובגללם חרב הבית, אלא שנשאלה השאלה, מה הביא לירידה נוראה כ"כ במעלת ישראל ודבקותה בתורה ובמצוה עד שמכרם בית ישראל יצאו שופכי דמים מגלי עריות ועובדי עבודה זרה, איך עלתה כזאת בימינו. וכיון ששאלה זו לא נגעה לסיבה הישירה של החורבן והגלות, אלא לסיבת הסיבה ולסיבה הראשונה לא ידעו חכמים לפרשה.

עד שפירשה הקב"ה בעצמו, על עזבם את תורתו שלא ברכו בתורה תחלה. לא בקשו ולא ייחלו לאהבת התורה לא ערב להם צוף דבשה של נועם התורה ולא התענגו בעינוגי שעשועיה, ומשו"כ לא זכו שבניהם ידבקו בתורה ובמצוותיה...

כי רק בנים אשר יגדלו בבית שיש בו שמחת התורה ותענוגה, ילכו אף הם בעקבות אבותם, רק כאשר אבי המשפחה דבק בתורה ובאהבתה ישגה תמיד יזכה שגם צאצאיו יימשכו אחריה בעבותות אהבה בראותם שהתורה מביא חיים ושמחה על לומדיה... והוא שאנו מבקשים "והערב נא" ה"א את דברי תורתך בפינו... ונהיה אנחנו וצאצאנו, וצאצאי צאצאנו וכו'", כי רק אם נרגיש אנו במתיקות התורה נזכה שגם צאצאנו אחרינו ילכו בדרך זו. וזה שפירש הבעש"ט שלא ברכו בתורה תחילה, שלא אמרו ברכת והערב נא ה"א את דברי תורתך בפינו.

17. שיעור הרב אשר וויס שליט"א לפרשת פינחס תש"ע

והר"ן כבר כתב שם דפשוט שלא משום ביטול מצות ברכת התורה בלבד חרב הבית אלא משום "שלא היתה התורה חשובה בעיניהם", לא די בכך שאנו עוסקים בתורה אלא צריך שתהיה התורה חשובה בעינינו, שנבין ונדע, "כי היא חייכם ואורך ימיכם", שנדע ונבין ש"תלמיד שגלה לערי מקלט מגלין רבו עמו שנאמר ונס אל אחת הערים האלה וחי, עשה לו כדי שיחיה", ולשונו הזהב של הרמב"ם צריכה להיות שגורה בפינו וחקוקה על לוח לבנו "חיי בעלי החכמה ומבקשיה ללא תלמוד כמיתה חשובין" (רמב"ם פ"ז מהלכות רוצח הלכה א'), אין אנו ראויים להשראת השכינה עד שנשמח בדברי תורה ונשתעשע בהם ונדע כי הם חיינו ואורך ימינו.

וכבר כתב בדגל מחנה אפרים פרשת בשלח בשם זקיני ומורו הבעש"ט שבזמן החורבן לא בירכו את ברכת "והערב נא" וכתב שזה דבר פלא, ולכאורה אכן פלא הוא, הלא הברכה האחרונה, אשר בחר בנו היא המעולה שבברכות, (ברכות ט"ו ע"א) הראשונה היא ברכת המצוה "אשר קדשנו במצותיו", והערב נא היא הקטנה שבברכות התורה ואינה אלא סמוכה לחבירתה, מדוע אפוא חידש הבעש"ט דרך משום חסרון ברכה זו חרב הבית וגלו ישראל מעל אדמתן.

והנראה בזה, דרק אם נזכה שתהיה התורה חשובה בעינינו, רק אם נשמח ונשתעשע במתיקות עריבותה, רק אז נוכל להבטיח שגם בנינו אחרינו יצעדו בגאון בדרך התורה ובתלמודה, ולא בכדי הסמיכו חז"ל "והערב נא... ונהיה אנחנו וצאצאנו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה..."

ולכן אמר הבעש"ט זי"ע כי רק משום שחדלו לומר והערב נא אבדה הארץ, חרב הבית, וגלו ישראל מעל אדמתם. ובדבר זה עלינו להתחזק, להרבות בשמחת התורה, בשירה ובזמרה, בצמאון ובשקיקה כדי להשרות השכינה בישראל.

18. ספר דברים פרק כו

(יא) ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך:

19. אור החיים על דברים פרק כו פסוק יא

ושמחת בכל הטוב ... גם ירמוז במאמר בכל הטוב אל התורה, כאומרם ז"ל (אבות פ"ו מ"ג) ואין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישין במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם:

20. משנה מסכת אבות פרק ד

(ה) רבי ישמעאל אומר... כל הנהנה מדברי תורה, נוטל חייו מן העולם:

21. ספר שם עולם חלק א - פרק יט

שמעתי בשם הגר"א ז"ל פירוש על מה שאמר דוד המלך ע"ה **שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב**. א' מה הוא לשון שש ולא אמר שמח. ועוד, מהו שהמשיל אמרי ה' לשלל. ואמר כך, **דלשון ששון בלשון הקודש מונח על דבר שמגודל השמחה נולד לו תוגה**, ובדרך משל, שתי מחנות היו נלחמים אחד נגד השני, וינצח אדם אחד מהנלחמים את כל המחנה שכנגד, משום שקלע אל המטרה להראש שלהם [במצביא]. וניתנה לו רשות שיקח את כל השלל לעצמו [כפרס], ואך על איזה שעות אחדות ניתנה לו הרשות. והנה האיש הזה הייתה שמחתו גדולה מאד שהיה שלל רב של כסף וזהב, ועמל בכל כחו בשעות אחדות אלו לאסוף הון רב. אך בנשאו את עיניו, כל מה שהיה רואה שהמחנה גדול מאד וכסף וזהב מונח להפקר עלי ארץ, מגודל שמחתו נולדה לו תוגה בידעתו שאין לו רק שעות אחדות לזה, והוא חושב מי יתן על עת הזו שיהיה לי כח של עשרה אנשים לאסוף כל השלל תחת רשותי בזמן מועט. כן הוא הענין הזה, דוד המלך ע"ה באשר שהוא השיג יקר התורה וערכה, ואמר הנחמדים מזהב ומפז רב וגו', היה שמח מאד עליה ממש כאדם המוצא שלל רב ששמח מאד על שהוא רואה שבכל רגע ורגע הוא משתכר כסף וזהב למכביר, ברגע זה הוא מוצא תכשיט ששוה מאה דינרין וברגע זה תכשיט ששוה אלף דינרין. כן הוא ממש בלימוד התורה, בכל רגע ורגע שהוא לומד ואומר איזו תיבה הוא מקיים מצות עשה דאורייתא של לימוד התורה, בזו העת הוא לומד מקרא ובזו הוא לומד משנה ובזו הלכות. וכן כהאי גוונא לענין קיום המצות, ועבור כל פרט ופרט יש למעלה עונג בפני עצמו. אך מגודל השמחה נולדה לו תוגה, באשר שידע שימי האדם הם קצרים והוא חושב מי יתן שאוכל ללמוד ולחטוף בזו העת אלפים פעמים כזה, כי הלא ישאר עוד הרבה והרבה יותר מונח להפקר ממה שלקחתי בידי:

22. בית הלוי על שמות פרק יט פסוק ה

ושמרתם את בריתי... וזאת תורת האדם המעולה הקובע עתים לתורה לבל יסיח דעתו מתורתו וגם בעת עסקו בצורך פרנסתו יהיה דעתו למען יוכל לעסוק בתורה תיכף אחר העסק ולחזור ללימודו, וגם בעת עסקו בהפרנסה יתבונן תדיר בכל מה שהוא עושה אם הוא ע"פ תורה אם אין בו איסור גזל או אונאה וכדומה **נמצא דגם אז דעתו על תורתו**, ובזה יבואר הכתוב (ירמי' ט') מי האיש החכם ויבין את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה כו' ויאמר ה' על עזבם תורתי אשר נתתי לפנים ולא הלכו בה, ואיתא במס' ב"מ (דף מ"ה) דבר זה שאלו לחכמים ולא פירשוהו ולנביאים ולא פירשוהו עד אשר פירשו הקב"ה בעצמו. ולכאורה קשה אם היו חוטאים בפועל בחטאים גלויים למה לא ידעו מזה החכמים והנביאים. רק הכוונה שהם היו עוסקים בתורה וגם בדרך ארץ אשר זה הוא דרך המעולה לרוב עובדי ה' וכמו שאמר

בברכות (שם) הרבה עשו כר"י ועלתה בידם וע"כ אח"כ כשראו החכמים מה שהגיע להם אח"כ מהעונש לא ידעו טעם למה הגיעם כה, עד שפירשו הקב"ה ואמר על עזבם תורתי ולא הלכו בה. פי' דבעת שהלכו לעסקם הסיחו דעתם מהתורה ולא היה דעתם עליה וזהו פירושו של עזבם תורתי, וזהו דבר התלוי בעומקא דליבא שאינו ידוע רק להיודע תעלומות ברוך הוא. והנה בגמרא מסיים על עזבם תורתי שלא ברכו בתורה. ולכאורה יש לכיין להנאמר למעלה, דהרא"ש כתב בברכות (פ"א סימן יג) דמש"ה סגי בברכת התורה פעם אחת ביום ולא אמרינן דכשמפסיק לילך לעסקו וחוזר אח"כ ללמוד יברך שנית כמו בסוכה ותירץ משום דאינו מסיח דעתו ממנה ודעתו לחזור ללמוד, אבל שכיין שהם הסיחו דעתם ממנה בשעת עסקם הרי מה שלמדו אח"כ היה בלא ברכה. וזהו דרך חידוד קצת:

23. ספר בלבבי משכן אבנה ח"א אות מב

כבר אמרו חז"ל "אפילו ריקנין שבהם מלאים מצות כרמון". ונודע הקושיה, א"כ מדוע הם נקראים "ריקנין", הרי הם אינם ריקים כלל מכיון שיש בהם מצות רבות כרימון? תירץ על כך הגאון ר' דוד פוברסקי זצ"ל, תרוץ נפלא. הוא אמר, שיכול להיות שאדם יש בו מצות רבות מאוד, ת"ת, חסד, וכו' וכו'. אולם הוא עדיין מוגדר כריק, כל זאת למה? הרימון יש בו גרעינים רבים, אולם כל אחד עומד לעצמו. לא כמו תפוח, אגס, שהכל מקשה אחת, אלא כל גרעין קטן ולעצמו. כן הדבר במצות שאדם עושה, אדם יכול ללמד תורה ולקיים מצות רבים, אולם הכל בחינת ריק, מכיון שהכל נפרד אחד מין השני ואין חיבור אמיתי בין מצוה אחת לחברתה. צריך שהתורה והמצות יהיו במהלך של מקשה אחת, מהלך של בנין, ולא תורה ומצות מעולם הנפרדים ח"ו. האדם יכול לעסוק בתורה כל ימיו, ולקיים מצות רבים, ועדיין הוא במהלך של ריקנין שבהם. הוא לא זכה לנקודה פנימית שמאחדת אל כל תורתו ומצותיו. מהי אותה נקודה שמאחדת את כל התורה והמצות? דבקות בקב"ה! התורה צריכה להיות במהלך של "קוב"ה ואוריתא וישראל חד הוא", וע"י התורה האדם צריך להיות דבוק בקונו. המצוות הם מלשון "צוותא" וחיבור לקב"ה, כנודע. נמצא שהן התורה והן המצות, יש להם תכלית פנימית אחת, שהיא קרבת ה' ודבקות בה'. אם התכלית הזו מתקיימת, הרי כל התורה וכל המצוות קשורים זה בזה, כי כולם מובילים את האדם לתכלית אחת. אולם אם התורה והמצוות הם אינם מביאים את האדם לקרבת ה', הרי אין נקודה שמאחדת את כל תורתו ומצותיו, וח"ו תורתו ומצותיו הם בבחינת נפרדים. כאשר לבו של האדם ריק מהבורא עולם, ואין את ה"ושכנתי בתוכם", בתוך לבו של האדם, הרי נקודת האחדות של הכל נחסרת, יש תורה ויש מצות, אולם אין לב אחד לאבינו שבשמים, אין את נקודת הלב הפנימית שדבוקה לקב"ה. כל אדם ואדם מוכרח לעשות חשבון נפש לעצמו ולבדוק, האם המהלך של החיים שלי, התורה התפלה והמצות וכו' וכו', הם במהלך שיביא אותי לדבקות אמיתית מוחשית בקב"ה, או שמא ח"ו המעשים שלי הם במהלך של ריקנין שבהם שנחסר נקודת האחדות הפנימית של כל התורה והמצות.

24. ב"ת אורח חיים סימן מז

ב ומ"ש דאמר רב יהודה אמר רב וכו'. רבינו מביא ראיה מרב יהודה אמר רב שהקב"ה מקפיד על לומדי תורה אפילו עוסקין בה טובא אם אינן זהירין לברך בתורה תחלה. ואיכא לתמוה טובא למה יצא כזאת מלפניו להענישם בעונש גדול ורם כזה על שלא ברכו בתורה תחלה שהוא לכאורה עבירה קלה ונראה דכונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו כדי שתתדבק נשמתנו וגופינו ברמ"ח איברים ושם"ה גידין ברמ"ח מצוות עשה ושם"ה לא תעשה שבתורה ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה והארץ כולה היתה מאירה מכבודו ובוה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והיה המשכן אחד אבל עתה שעברו חוק זה

שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הגשמיים להנאתם לידע הדינים לצורך משא ומתן גם להתגאות להראות חכמתם ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה אחרי מיתתם הנה עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה והארץ נשארה בגשמיותה בלי קדושה וזה היה גורם חורבנה ואבידתה והוא אמרו מי האיש החכם וגומר על מה אבדה הארץ וגומר ויאמר ה' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניכם וגומר ואמר תורת אמת אשר נתתי במתנה שלא יהיו למדין ושוכחין וגם פירשתי להם טעם כל הדברים ופירושיהם וזהו אשר נתתי לפניכם כשלחן ערוך וכו' וכמו שכתבו רבותינו ז"ל (עירובין נד ב, מכילתא ריש משפטים) על פסוק (שמות כא א) ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם וכוונתי שיתקשרו בעצם קדושת תורת אמת והשכינה תהא שורה בקרבם והמה עזבו את תורת ולא הלכו בה פירוש תחלת ההליכה ברוחניות התורה ממדרגה למדרגה כדי שתתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה לא הלכו בה דהיינו לא הלכו בה לשמה בשעה שבאו לפתוח בעסק התורה ולברך לפניו יתברך ולהודות לו על נתנת התורה לעמו ישראל כדי שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינתו יתברך והוא המכוון בברכת אשר בחר בנו על אשר קרבנו לפני ה' סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום כדי שתתדבק נשמתנו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה ולהוריד השכינה בקרבנו לא הלכו בה לעסוק בדברי תורה לשמה כי בזה נענשו שנסתלקה השכינה מן התחתונים ואז אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר כלומר נחרבה ונשארה חומרית מבלי עובר שם קדושת השכינה כי נסתלקה השכינה לגמרי מן הארץ ועלתה לה למעלה וכך היא גירסת רב אלפס (ברכות ה ב) ולומדי תורתך לשמה וכזה ראוי להגיה בסדורים:

25. ספר פרי מגדים על או"ח - משבצות זהב - סימן מז (א)

ומפירוש הב"ח ז"ל הבנתי הא דאמרו ארץ צבי כתיב מה צבי אין עורו מחזיק בשרו כו' כי ארץ ישראל עתה רק מהלך יום אחד לאורכה ולרוחבה ששה ימים כמ"ש ר"מ אלשיך בנביאים, והיינו כי באמת קטן הוא ארץ ישראל רק בזמן שיש השראת קדושה מתרחבת כמ"ש ר"מ אלשיך תלים על פסוק כעיר שחבורה לה יחדיו ועדות שהרי שם עלו שבטים ועומדין צפופים ומשתחווים רווחים כו' א"כ כל זמן שעסקו לשמה והתורה שמותיו של הקב"ה והיה השראת שכינה בארץ ישראל נרחבת ועכשיו שלא לשמה לשם גשמי נסתלק הרוחני וממילא נשאר רק הגשם שיעור קטן וזהו אבדה הארץ ממש.

26. שמות פרק כ"ה פסוק ח:

וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכְכֶם.

רש"י (שם): ועשו לשמי בית קדושה:

27. הקדמה לספר אגלי טל

ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה.

28. שיעור הרב אשר וויס שליט"א לפרשת פינחס תש"ע

ובדבר זה עלינו להתחזק, להרבות בשמחת התורה, בשירה ובזמרה, בצמאון ובשקיקה כדי להשרות השכינה בישראל.

29. שפת אמת ספר דברים - פרשת ואתחנן - שנת [תרל"ד]

קושית המפ' בשם הרמב"ם על מצות ואהבת וכדומה איך שייך ציווי בדבר התלוי בטבע האדם כו' והאמת כי הקושי היא עצמה התירוץ שמזה נלמד שיש בטבע כל איש ישראל לאהוב להש"י בכל לבו ונפשו ורק שנשמך בעומק הלב וע"י הרצון והתשוקה למצוא זאת האהבה ע"ז נאמר יגעתי ומצאתי כו'. ובספרי והיו הדברים כו' למה נאמר לפי שנאמר ואהבת כו' א"י כיצד אלא מתוך שאתה נותן הדברים אל לבך תכיר מי שאמר והי' העולם כו'. פי' כנ"ל שע"י שמשים האדם זה ללבו תמיד ומשתוקק לבוא לאהבת בוראו נגלה לו רוח הקדושה אשר בקרבו וע"ז נאמר חיי עולם נטע בתוכנו.

ב. בענין: הנכנס לבהכ"נ ומצא צבור מתפללין ובני אדם המאריכים בתפלת שמ"ע

1. שו"ע אורח חיים - סימן קט

(א) הנכנס לבהכ"נ ומצא צבור מתפללין, אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"צ לקדושה או לקדיש, יתפלל. וה"ה אמר דהא-ל הקדוש ושומע תפלה, דינן כקדיש וקדושה (תוס' והרא"ש ומרדכי פרק מי שמתו ותרומת הדשן סי' י"א). ואם לאו, אל יתפלל אם אין השעה עוברת; ואם נכנס אחר קדושה, אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"צ למודים, יתפלל, ואם לאו אל יתפלל; וה"ה אם יכול להגיע למודים, או לאחת מהברכות ששוחים בהם, כשיגיע שליח צבור למודים, יתפלל; ואם צריך להתחיל כדי לסמוך גאולה לתפלה, ונודמן לו שמגיע ש"צ למודים כשהוא באחת הברכות (באמצע), ישחה עמו; אבל אם הוא בתחלתה או בסופה, לא ישחה, שאין שוחין בתחלת ברכה או בסופה, אלא באבות ובהודאה:

2. ערוך השולחן אורח חיים סימן קט סעיף ה

והנה לפי מה שנתבאר דקדושה דוחה תפלה בצבור א"כ אותם בני אדם המאריכים בתפלת שמ"ע באופן שאפילו יתחילו עם הציבור לא יסיימו קודם הקדושה איך מצאו ידיהם ורגליהם והא זהו נגד הגמרא והיה להם להמתין עד אחר הקדושה ומעולם לא שמענו ולא ראינו מי שיעשה כן וכמה גדולי עולם המאריכין בתפלה עד אחר קדושה ואולי שמפני זה המנהג ברוב תפוצות ישראל להמתין על הרב בחזרת הש"ץ כדי שלא יכשל בזה אמנם אין זה מספיק ונ"ל שזה לא אמרו חז"ל אלא באדם שאינו מאריך בתפלה אלא שבא אחר שכבר הציבור התחילו להתפלל דאדם כזה ימתין עד אחר קדושה ויתפלל ביחידות אבל מי שדרכו להאריך בתפלתו ומתפלל תמיד עם הציבור אין סברא שלעולם נבטלו מתפלת ציבור אלא מתפלל עם הציבור ואם הציבור עונין קדושה ישתוק כמבואר בסימן ק"ד:

ג. בענין: במשנה תורה דרשינן סמוכין

ספר נפש הרב [ע' נד-נו]

דבר זה בשו"ע או"ח סי' קמ"א סי"ד כי היה מוסר דבר שמחוץ ממנו — מהקב"ה — אל בניי, ובכל כריתת ברית הלא תמיד יש שמה שני צדדים, ובכריתת הברית שעל התושבי"כ היה הקב"ה מצד אחד ובניי מצד השני, ומשה רבנו היה באמת חלק מכלל ישראל, ולזה נתכוונו רז"ל (בגמ' מגילה לא:): במה שאמרו שהברכות והקללות שבפ' בחוקותי (והיינו נוסח כריתת הברית של סיני, שהיתה בעיקרה ברית על התושבי"כ), משה רבנו מפי הגבורה אמרם. משא"כ הברית של ערבות מואב, שהיתה באר היטב (כמבואר בר"פ דברים), והיינו — בשבעים לשון, עיקרה היתה על התושבע"פ.²⁸ וכאן לא היה משמש משה רבנו כסתם סרסור בעלמא העומד מן הצד, אלא דמתחילה נמסרה התושבע"פ אליו — אל משה, וכמבואר בגמ' נדרים (לח.), ונעשתה זאת התורה לחלק בלתינפרד ממנו,²⁹ ואח"כ כשכרת משה רבנו את הברית על התושבע"פ, היה הוא — משה — העומד מצד אחד, וכלל ישראל היו העומדים מן הצד השני. ולזה נתכוונו רז"ל באמרם, שהברכות והקללות שבסי' משנה תורה משה מפי עצמו אמרם.³⁰

תושבי"כ ותושבע"פ

ובמסירת התורה מהרבי לתלמיד, הבדל גדול יש בין מסירת התושבי"כ לבין מסירת התושבע"פ, דבמה שמסר משה רבנו את התושבי"כ לישראל היה נקרא סרסור (בלשון היושלים מגילה, והובא

30. באור זה השמיע רבנו בשעור היאה"צ של גי שבט, שנת תשכ"ו, ונדפסו הדברים בבית יצחק, תשנ"ב (עמ' סא-סג). והשוה מחניים (תשנ"ג). ומשי"כ שם בשם רבנו לבאר ההבדל שבין חומש דברים לשאר הספרים, דדוקא בחומש דברים דרשינן סמוכים, כמבואר בסוגיית הגמ' פ"ק דיבמות, דחומש דברים עניינו

(במקצת) כתושבע"פ, והמלמד והמוסר תושבע"פ לאחרים מסדר את דבריו באופן ששייכים העניינים אהדדי. ביאור זה, כנראה, מיוסד הוא על גירסת הראב"ן (שהובאה בהגהות הרי"ב ונשבורג ליבמות ד.) דחומש דברים — משה מפי עצמו אמרו, משא"כ שאר הספרים, ובבאור הך לישנא בסוף מסי' מגילה — לענין הפסקה באמצע התוכחה, כן הבינו רבנו, שחומש דברים נאמר בתורת תושבע"פ, וכנ"ל. (ועיין עוד מזה במסורה, חוברת ט.)